

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва

Віртуальная выстава

**Генадзь Цітовіч —
руплівы даследчык
народнай творчасці**

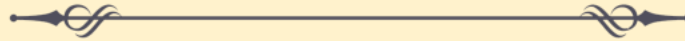

7 жніўня 2025 года спаўняецца 115 гадоў з дня нараджэння Генадзя Іванавіча Цітовіча, выдатнага беларускага харавога дырыжора і музыказнаўца, а таксама руплівага навукоўца, які прыклаў шмат намаганняў для збірання і вывучэння беларускай народнай песеннай і музычнай культуры.

Для таго, каб зразумець сутнасць яго дзейнасці, трэба звярнуцца да фактаў яго біяграфіі. Г.І.Цітовіч нарадзіўся на хутары Рэчкі каля вёскі Новы Пагост (у нашы дні - Міёрскі раён Віцебскай вобласці) у сэрцы беларускага Паазер'я. Гады яго юнацтва і сталення прыпалі на міжваенны час, калі Заходняя Беларусь апынулася ў складзе Польшчы. Ён атрымаў вышэйшую адукацыю ў Вільні, дзе навучаўся ў семінарыі, спачатку - на прыродазнаўча-матэматычным, а потым - на гуманітарным факультэтах універсітэта імя Стэфана Баторыя. Удзельнічаў у студэнцкіх харавых аб'яднаннях. У 1939 г. скончыў Віленскую кансерваторыю.

Падчас навучання Г.І.Цітовіч апынуўся пад уплывам неарамантызму - еўрапейскага інтэлектуальнага руху, які ўзнік у XIX ст., але ўсё яшчэ ўздзейнічаў на творчыя колы першай паловы мінулага стагоддзя. Неарамантысты шукалі ў фальклору карані сучаснай нацыянальнай тоеснасці, і гэта знаходзіла водгук у душы юнака, які, падобна іншым маладым заходнебеларускім інтэлектуалам, імкнуўся да асабістай ідэнтыфікацыі. З харавога спевака ён ператварыўся ў сапраўднага даследчыка.

Паводле архіўных матэрыялаў, першыя спробы навуковага вывучэння музычнай народнай спадчыны ён прадпрыняў яшчэ ў 1935 г. У Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва (далей - БДАМЛМ) захаваліся яго запісы фальклору, зробленыя ў перадваенныя гады ў Віленскім краі і Паазер'і, на Гродзеншчыне, а таксама дазвол на даследаванне, дадзены Віленскім універсітэтам.

Пасля вызвалення Заходняй Беларусі Г.І.Цітовіч працаваў у Баранавічах на абласной радыёстанцыі, тады ж заснаваў народны хор у вёсцы Вялікае Падлессе. Хор стаў знакамітым пасля афіцыйнага прызнання ў 1952 г. і паспяховых выступленняў ў Маскве, дзе рэжысёрскія прыёмы Г.І.Цітовіча выклікалі захапленне патрабавальнай сталічнай публікі. У 1959 - 1974 гг. ён узначальваў Дзяржаўны народны хор Беларусі. Дзякуючы яго актыўнасці беларуская народная песня стала вядома далёка за межамі Беларусі.

Даследчыцкую дзейнасць Г.І.Цітовіч узнавіў у 1946 г. Прымаў актыўны ўдзел у экспедыцыях, арганізаваных Акадэміяй навук, рабіў, апрацоўваў і публікаваў самастойныя запісы. Многія апублікаваныя творы маюць ідэалагічны адбітак. Але яны не адлюстроўваюць характар усёй яго працы. У фондзе 393 БДАМЛМ знаходзяцца запісы народных твораў, што прама або ўскосна парушалі савецкія ідэалагічныя нормы. Іх збор і захаванне сведчаць пра непрадузятасць даследчыка.

У 1974 - 1975 гг. Г.І.Цітовіч працаваў старэйшым навуковым супрацоўнікам Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук. Яго параўнаўчыя даследаванні народнага фальклору розных народаў Усходняй Еўропы з'яўляюцца ўзорам эрудыцыі нават для сучасных маладых вучоных.

Мы спадзяемся, што віртуальная выстава дакументаў, падрыхтаваная БДАМЛМ да дня нараджэння вялікага майстра, адлюструе чалавечае і творчае даследчыцкае багацце гэтага сапраўды незвычайнага чалавека.

Дзмітрый Самахвалаў, к.г.н., вядучы навуковы супрацоўнік БДАМЛМ

І.Ф. Цітовіч сярод студэнтаў Віленскай кансерваторыі (1934 – 1936 гг.)

Ф. 393, в.1, с. 164, арк.1

Тав. Цітовіч Г.І.

за выдатныя заслугі ў
развіцці беларускага совец-
кага мастацтва
і ў сувязі з 30-й гадаві-
най Беларускай ССР

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Со-
вета БССР ад „21“ студзеня 1949 г.
прысвоена званне Заслужанага
дзеяча мастацтваў Беларускай ССР.

Старшыня Прэзідыума
Вярхоўнага Савета БССР
Сакратар Прэзідыума
Вярхоўнага Савета БССР
10 ліпеня 1949 г.

Тов. Цитович Г.И. 4

за выдаюцца заслуги в
развитии белорусского совет-
ского искусства и в
связи с 30-летней годовщи-
ной Белорусской ССР

Указом Президиума Верховного Со-
вета БССР от „21“ января 1949 г.
присвоено звание Заслуженного
деятели искусства Белорусской ССР

Председатель Президиума
Верховного Совета БССР
Секретарь Президиума
Верховного Совета БССР
10 июля 1949 г.

Пасведчанне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, 10 ліпеня 1949 г.
Ф. 393, в.1, с. 82, арк. 4

Падчас фальклорнай экспедыцыі 1946 г. Паміж Старобінам і Слуцкам.
Ф. 393, в.1, с. 166, арк.1

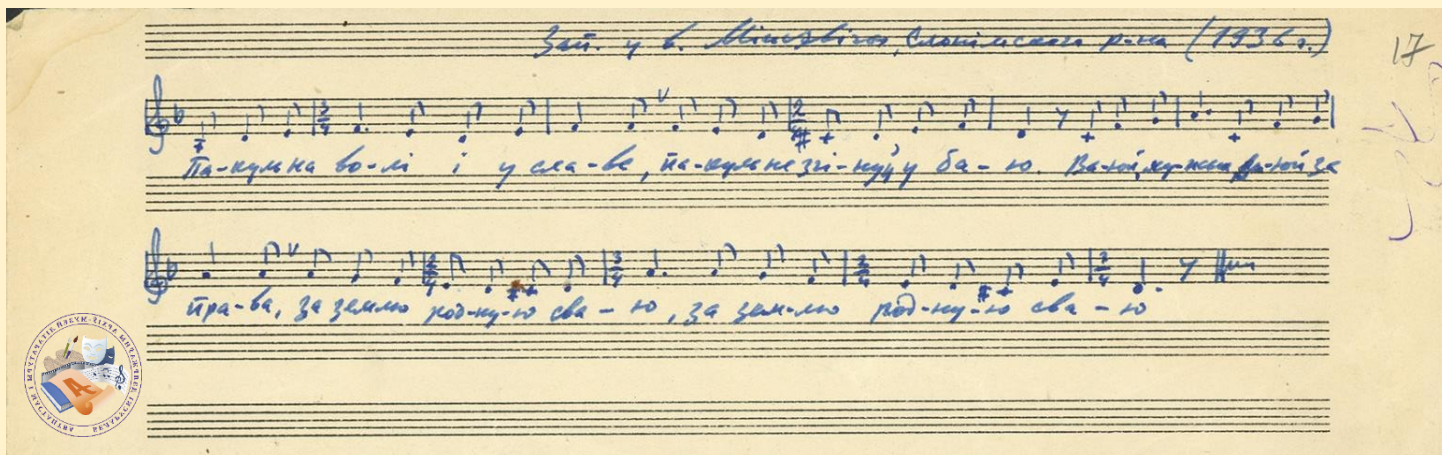
Падчас фальклорнай экспедыцыі 1949 г. Пераправа праз раку Арэса.
Ф. 393, в.1, с. 166, арк.1

Фатаздымкі з Палескай
фальклорнай экспедыцыі. 1953 г.
Ф. 393, в.1, с. 166

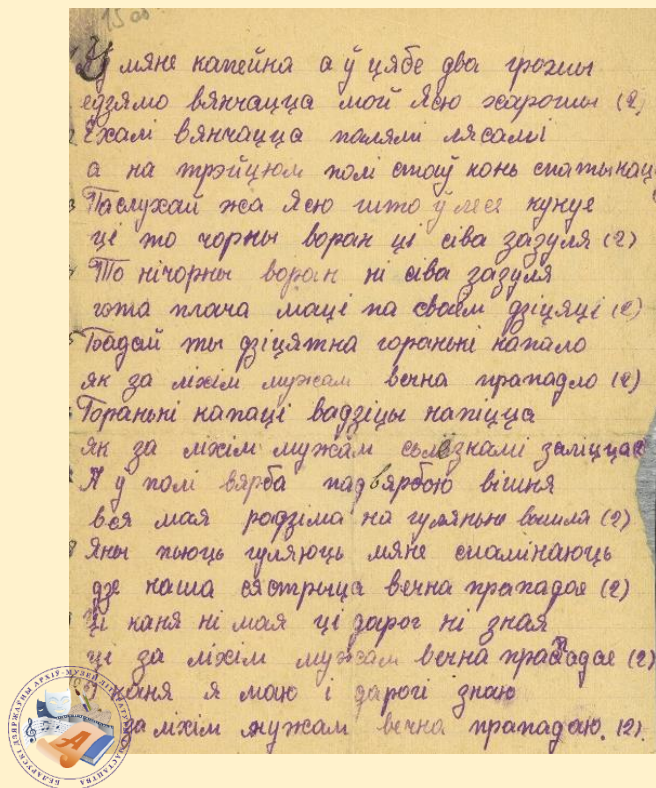
Записи народного фольклора
з Гродзенской вобласці,
зробленыя ў розныя гады
Ф. 393, в.1, с. 34

Зап. у в. Мінскага, Слонімскага р-на (1936.) 17

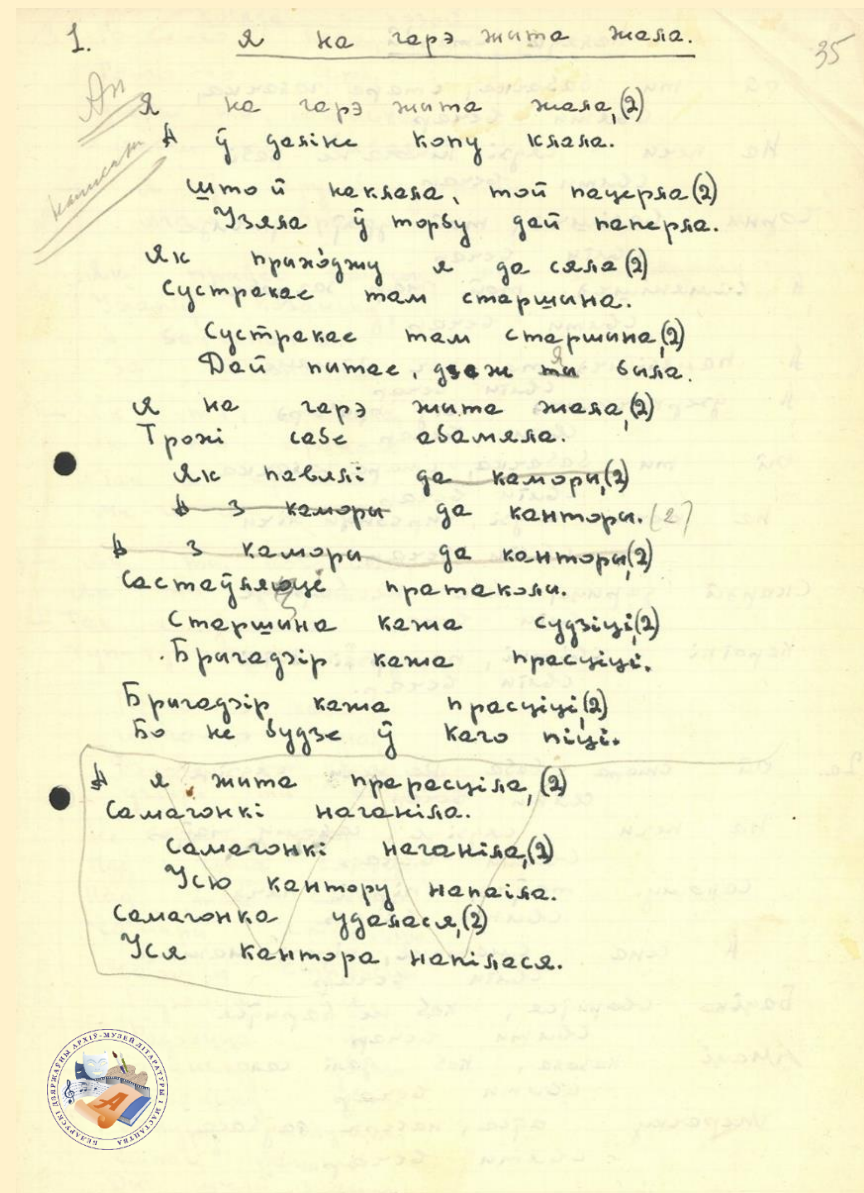
Па-кучка бо-лі і у аса-бе, іа-васкезі-ку у ба-ю. Ва-той, ху-жа да-той іа-
бра-ба, за зямлю род-ну-ю сва-ю, за зямлю род-ну-ю сва-ю

У мяне катейня а ў цябе два трышні
судзіла вяжэцца мой дзю жоржоні (2)
Ежам вяжэцца павязані мавані
а на трышні паві атой конь снатыка
Павязані жэ дзю што дзюе кучуе
це то чорны ворон ці ева дзудзія (2)
Што ні чорны ворон ні ева дзудзія
гэта плача маці на сваім дзіцяці (2)
Тодай ты дзіцятка горахні капало
як да ліжін мучэаі вена прападаю (2)
Горахні катейня вадзіцы катейня
як да ліжін мучэаі вена прападаю (2)
А ў полі вярба пад вярбою вешня
веш мая родзіма на чужыне вешня (2)
Як ты пачы чужыне мяне есцінаюць
дзе наша вятрыца вена прападаю (2)
Як ты ні мая ці дарог ні знае
ці да ліжін мучэаі вена прападаю (2)
Як ты я маю і дарогі знае
да ліжін мучэаі вена прападаю (2)

1. Я ка гарэ жита мая. 35

Ды Я ка гарэ жита мая, (2)
Камары Я ў дзёне кону кляна.
Што й кекла, той пачепа (2)
Узепа ў торбу дай пачепа.
Як прыходжу я да сёла (2)
Сустракае там старшина.
Сустракае там старшина, (2)
Дай нямес, дзю ма бля.
Я ка гарэ жита мая, (2)
Трохі сабе абамела.
Як навелі да камора (2)
З камора да кантора. (2)
З камора да кантора, (2)
Састаўляеце пратэкла.
Старшина кета судзіці (2)
Брыгадзір кета прасціці.
Брыгадзір кета прасціці (2)
Бо не будзе ў каго нізі.
Я жита прерасціла, (2)
Самалонкі наганіла.
Самалонкі наганіла, (2)
Усю кантору напаніла.
Самалонка удебеса, (2)
Уся кантора напаніла.

На міжнародным фестывале ў Варшаве (Польшча), 1955 г.
Ф. 393, в.1, с. 173, арк.1

На возеры Балатон (Венгрыя), 1961 г.
Ф. 393, в.1, с. 173, арк.3

Разам з прадстаўнікамі народнай самадзейнасці ў Брэсце, 1955 г.
Ф. 393, в.1, с. 170, арк.2

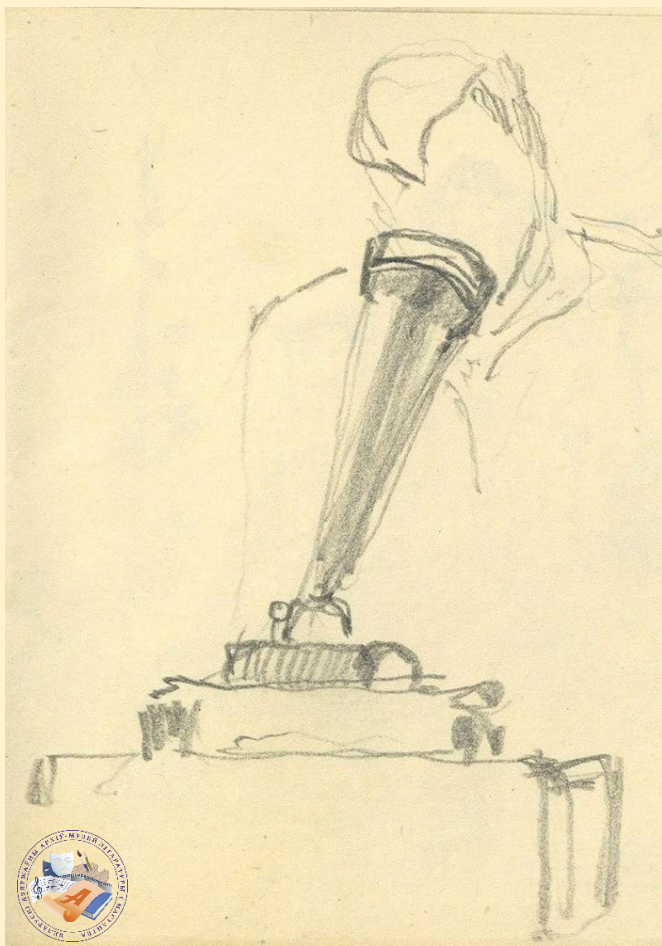
Вільнюс, 1955 г. Ф. 393, в.1, с. 170, арк.1

Прыбыццё на фестываль «Ташкенцкая вясна», 1964 г.
Ф. 393, в.1, с. 170, арк.9

Познань (Польшча), 1964 г. Ф. 393, в.1, с. 173, арк.4

Малюнок М.Кацара «Цітовіч
каля фанографа», 1949 г.
Ф. 149, в.3, с. 499, арк.23

Шарж Р. Багуслаўскага на Г.І. Цітовіча, 1972 г.
Ф. 393, в.1, с. 63, арк.1

Г.І. Цітовіч у парку Горкага (Мінск), 1980-я гг. Ф. 393, в.1, с. 81, арк.1